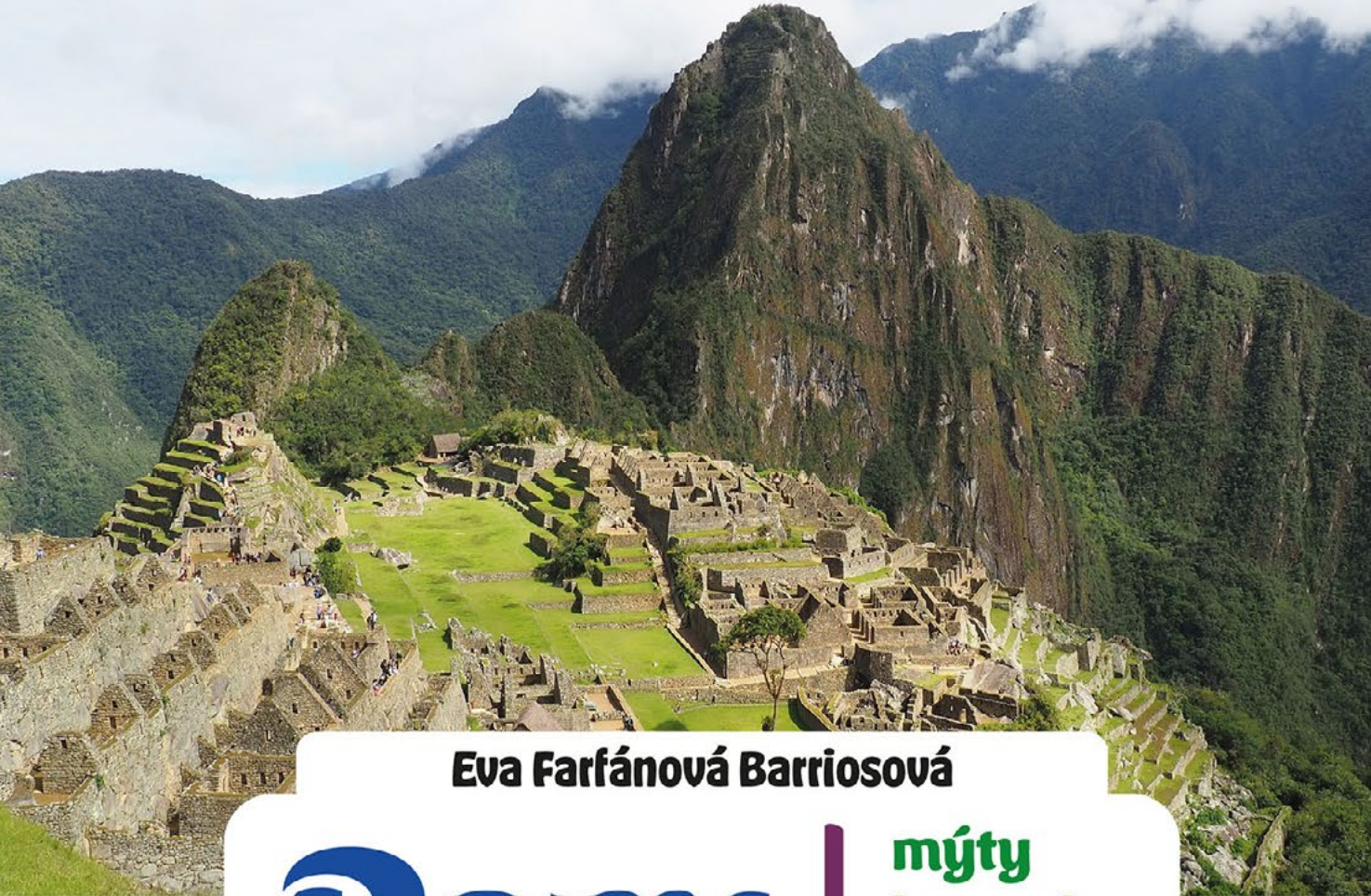

Eva Farfánová Barriosová

Peru

mýty
legendy
a realita

C PRESS

Peru

mýty, legendy a realita

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Eva Farfánová Barriosová

Peru: mýty, legendy a realita – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2023

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

PERU: MÝTY, LEGENDY A REALITA

EVA FARFÁNOVÁ BARRIOSOVÁ

© Eva Farfánová Barriosová, 2023
Fotografie na str. 194 © Jorge Eddy/Shutterstock.com
Fotografie na str. 6, 17, 31,33, 65, 83, 91, 94,126, 175, 179, 244, 246,
256, 258, 295, 299, 301 pro knihu poskytlo PromPeru.
Mapy a ostatní ilustrace pochází z volných zdrojů.

ISBN tištěné verze 978-80-264-4899-0

ISBN e-knihy 978-80-264-4913-3 (1. zveřejnění, 2023) (ePDF)

OBSAH

PERU – ZEMĚ KONTRASTŮ . . .	7	Mizející ledovce	178
POBŘEŽÍ	59	Horské plodiny	188
Pod dohledem boha slunce . . .	61	Lamy, alpaky a vikuně	198
Zákony geografie	70	Morčata	213
Živoucí pacifik	76	Pastevectví a jezdeckví	217
El Niño	87	Železnice	220
Na vlnách	89	Brambory	222
V sedle	90	PRALES	241
Přítel člověka	94	Vysoký prales	242
Lima	99	Vstříc modernímu světu	249
ANDY	117	Pulzující krajina	253
Osudový Huascarán	125	Zemědělství versus prales . . .	261
Ve věčném stínu vulkánů . . .	132	Koka	266
Život v horách	136	Nízký prales	281
Tradice a symbolika	146	Amazonské bohatství	289
Titicaca	151	Poznámka k výslovnosti	310
Hromnice	173	Nejdůležitější bibliografie . . .	311

PERU – ZEMĚ KONTRASTŮ

VELKÁ A NÁDHERNÁ ZEMĚ, KTERÉ BŮH DAL VŠECHNO: VYSOKÉ ZASNĚŽENÉ HORY, DIVOKÉ PRALESY, ŠIROKÉ, DLOUHÉ ŘEKY, PŘEKRÁSNÁ ÚDOLÍ, JEDNU Z NEJSUŠŠÍCH POUŠTÍ NA SVĚTĚ, STUDENÉ, ALE VELMI BOHATÉ MOŘE, BA I MOŘE TROPICKÉ, NESMÍRNÉ NEROSTNÉ BOHATSTVÍ, BÁJEČNÉ LIDI, OBDIVUHODNOU HISTORII A KUPODIVU TAKÉ UKRUTNOU BÍDU. TO VŠECHNO JE PERU.

Peru je rozlehlá země nacházející se na západním pobřeží Jižní Ameriky, která až donedávna pro nás Středoevropany byla jen exotickým přeludem kdesi na druhém konci světa. Dnes již ale tomu tak není. Mnoho Čechů tuto zemi už navštívilo, ale jen velmi málo z nich mělo příležitost poznat ji lépe do hloubky. Velká většina lidí viděla jen to, co turisté obvykle obdivují, ale neměli čas poznat skutečný život v Peru s jeho slastmi i jeho problémy. Tato kniha by měla tuto zemi důkladněji přiblížit všem, kteří už ji navštívili nebo se k tomu teprve chystají.

Už jméno země, Peru, je pro nás velmi nezvyklé, téměř exotické. Odkud pochází? Je známo, že již od roku 1523, to znamená skoro deset let před objevením země, Španělé název Peru užívali. V různých dokumentech z počátku 16. století se vyskytují varianty názvů jako Virú, Birú, Berú či Pirú, ustálil se ale název Peru. Inkové, poslední vládcí této země, tento název neznali. Svou zemi

nazývali Tahuantinsuyu, což v kečuánštině (jinak také kečujštině) znamená Čtyři části světa.

O vzniku jména Peru existují různé teorie. Jedna z nich praví, že Španělé, kteří již osídlili Panamu, přijali toto jméno od náčelníka jménem Birú vládnoucího národu, jenž obýval kraj na jih od zálivu San Miguel v Panamě. Po nějaké době začali tímto jménem Španělé nazývat nejenom tuto zemi, ale i všechny ostatní země dále na jih od Panamy. Když Francisco Pizarro vyplul z Panamy dobýt neznámý kraj, kde všechno má být ze zlata, tedy říši Inků, už se mu říkalo Peru. A tak malé panství v pralese dnešní Panamy a Kolumbie dalo jméno jedné z největších říší tehdejšího světa.

Druhá verze praví, že jméno pochází od slova Virú. První Španělé, kteří na peruánském území přistáli, se prý zeptali zdejších obyvatel, jak se toto místo jmenuje, a ti jim odpověděli, že se jmenuje Virú. Snad podle stejnojmenné řeky na severu země. Španělé ale rozuměli Peru a toto jméno už zemi zůstalo.

Pod španělskou nadvládou země nesla název Místokrálovství Peru a ten se v roce 1821, po svržení španělské nadvlády, změnil v Republiku Peru.

Peru se rozkládá mezi $0^{\circ}01'$ a $18^{\circ}20'$ jižní šířky a mezi $68^{\circ}39'$ a $81^{\circ}19'$ západní délky. Nejsevernějším bodem je řeka Putumayo na peruánsko-kolumbijské hranici, ležící těsně pod rovníkem. Svou rozlohou $1\,285\,000\text{ km}^2$ je hned po Brazílii a Argentině třetí největší zemí jihoamerického kontinentu. Území je větší než území celého Španělska a Francie dohromady. V této rozloze je zahrnuto $4\,996\text{ km}^2$ peruánské části jezera Titicaca. Země je rovněž členem Antarktické smlouvy, a proto má i svou vědeckou stanici v Antarktidě, pojmenovanou Machu Picchu.

Nejdelší hranice Peru je s Brazílií; měří $2\,823\text{ km}$, z toho $1\,314\text{ km}$ se táhne po suché zemi a zbytek tvoří říční toky, z nichž pak řeka Yavarí rozděluje obě země po délce $1\,048\text{ km}$. Naopak

nejkratší hranice, pouze 169 kilometrů, se nalézá na jihu s Chile. Na jihovýchodě Peru sousedí s Bolívií v délce 1047 km. Na severu se nachází hranice s Ekvádorem, dlouhá 1529 km, která vede většinou nepřístupným pralesem. Ve druhé polovině 20. století se v tomto kraji několikrát vedly lité války, protože Ekvádorci si činili nároky na značnou část peruánské Amazonie. Hranice s Kolumbií je jen o dvacet kilometrů kratší než hranice s Ekvádorem. Na západě omývá peruánské břehy v délce 3079 km Tichý oceán.

Peru je velmi drsná a různorodá země nejen svým územím, ale i rasovým složením a mnoha osobitými zvláštnostmi. Jako mnoho zemí Latinské Ameriky i Peru bylo, když vezmeme v úvahu jeho rozlohu, původně poměrně řídce osídlené. Ve druhé polovině 20. století se ale situace velmi rychle začala měnit. V roce 1940 měla země jen něco málo přes sedm milionů obyvatel, při sčítání v roce 1972 se ale tento počet zvýšil na více než čtrnáct milionů, což je dvojnásobek za přibližně tři desetiletí. Poslední projekce udávají, že v roce 2016 počet obyvatel přesáhl třicet tři milionů. Vidíme, že přírůstek obyvatelstva se až do roku 2003 zvyšoval průměrně o 2,5 % ročně, v některých letech však dosáhl až 2,89 %, pak ale nastává pokles a v posledních letech se pohybuje kolem 1,3 %. Peru se tak, po Brazílii, Mexiku, Kolumbii a Argentině, stává pátou nejobydlenější zemí v Latinské Americe.

Rasové a etnické složení obyvatelstva je velmi rozličné a mnohotvárné. Obyvatel s opravdu „čistou“ krví, buď indiánů, bělochů, nebo černochů, je zde velmi málo, přibližně jen 8 %. Většina obyvatelstva má krev různých ras. Usadili se zde přistěhovalci snad ze všech koutů světa. Peruánci o své zemi říkají, že je to nádobka, v níž se mísí všechny rasy. Nejpočetnějšími jsou mesticové, míšenci indiána a bělocha. Tvoří asi 43 % obyvatel.

Další početnou skupinou jsou indiáni. Sem zahrnujeme nejenom ty tzv. „čistokrevné“, kterých je velmi málo, jenom asi 5 %, ale počítáme k nim všechny obyvatele, u nichž převažuje indiánská krev. Ti pak tvoří asi 33 % veškerého obyvatelstva. Nejpočetnější skupinu tvoří andští indiáni národa Quechuů a Aymarů. K nim musíme ještě

Mladá mestická rodina na nedělní procházce

Aymarská matka s dítětem

Kečujská dívka

připočítat i amazonské národy, které jsou však mnohem méně početné.

Důležitá část obyvatel žije ve městech na pobřeží, kam emigrovali z hor, aby zde našli lepší život pro sebe a své rodiny. Všechny indiánské národy a etnické skupiny v Peru se stávají předmětem studia Národního ústavu pro andské, amazonské a afroperuánské národy (Instituto Nacional de Desarrollo de los Pueblos Andinos, Amazónicos y Afroperuanos).

V Latinské Americe se Peru – spolu s Mexikem, Ekvádorem, Bolívií a Guatemalou – řadí mezi země s největším počtem domorodého obyvatelstva.

Necelých 20 % obyvatelstva země tvoří běloši. Většinou jsou to potomci Španělů, kteří sem přicházeli a stále přicházejí již od 16. století. Menší počet tvoří potomci Italů, Portugalců, Němců a Arabů. Žijí zde i potomci mnoha jiných evropských národů, těch je ovšem mnohem méně.

Asi 4 % jsou potomci černých otroků přivezených v 16. a 17. století z Afriky. Říká se jim Afroperuánci. Skoro všichni jsou však smíšení, nosí v sobě jak krev bělochů, to jsou mullaťi, tak i indiánů a mesticů, těm se říká sambos. Potomků pouze těch původních je velmi málo,

necelého 0,5 %, a žijí hlavně v Limě, v kraji Piury na severu a v Ice na jihu.

Poslední skupinou obyvatel, nejméně početnou, jsou potomci přistěhovalců z Asie, kteří sem přišli za prací ve druhé polovině 19. a počátkem 20. století hlavně z Číny a v menším počtu z Japonska. Počet potomků čínských přistěhovalců dosahuje 1 300 000 lidí. Je to největší čínská populace v Latinské Americe. Japonská komunita čítá asi padesát tisíc lidí. Usadili se převážně na středním a severním pobřeží.

**PERU JE TEDY OPRAV-
DU JAKÝSI TAVICÍ
KOTLÍK, PROTOŽE ZDE
NEDOCHÁZÍ JENOM
K MÍŠENÍ LIDÍ, ALE
I K MÍŠENÍ JAZYKŮ,
ZVYKŮ, TRADIC, SVÁT-
KŮ, TANCŮ, NÁBOŽEN-
STVÍ A GASTRONOMIE.**

Většina imigrantů přišla do Peru bez peněz, výjimkou je malé množství podnikatelů, kteří sem dorazili s touhou investovat. Takže většina příchozích byla chudá i ve svých rodných zemích. Byli to ale schopní lidé, připravení na tvrdou práci, kteří brzy vynikli v různých řemeslech a dalších aktivitách.

Peru je tedy opravdu jakýsi tavicí kotlík, protože zde nedochází jenom k míšení lidí, ale i k míšení jazyků, zvyků, tradic, svátků, tanců, náboženství a gastronomie.

Oficiálním jazykem je španělština, ale v horách lidé mluví hlavně kečujsky a aymarsky, v amazonském pralese ještě existuje mnoho dalších rozličných jazyků. Stát uznává celkem sedmdesát dva etnolingvistických skupin rozdělených do šestnácti lingvistických rodin. V odlehlých komunitách umí španělsky jenom muži, kteří odcházejí za prací do větších měst, ženy většinou mluví jen svým rodným jazykem, protože celý život stráví ve své rodné vesnici. Děti se učí španělsky ve škole.

Peruánské obyvatelstvo je velmi mladé. Více než 30 % je méně než patnáct let, 60 % je ve věku mezi patnácti a šedesáti pěti lety a zbytek je starší. Porodnost je poměrně vysoká, dnes připadá na každou ženu dvě a půl dítěte, i když je to téměř dvakrát méně než v polovině minulého století. Dětská úmrtnost je však velmi vysoká. Oficiální čísla uvádějí, že třicet dětí z tisíce zemře dříve, než dosáhne pěti let. Na venkově, daleko od měst, je to daleko více. Ale i tato oficiální čísla jsou mnohem vyšší, než je tomu v jiných zemích Latinské Ameriky. I přesto ale průměrná délka života dosahuje sedmdesáti šesti let. Muži se dožívají sedmdesáti dvou let a ženy více než sedmdesáti sedmi let.

Země je organizačně rozdělena do dvaceti čtyř krajů, které jsou dále rozděleny na 164 provincií, a navíc existuje ještě jedna provincie, tzv. konstituční provincie Callao, která má zvláštní postavení, jelikož se jedná o největší přístav na západním pobřeží Jižní Ameriky.

Území celé země je osídleno velmi nepravidelně. Na pobřeží, ve velmi nepříznivých podmínkách, žije více než 52 % obyvatel, v horách necelých 37 % a v Amazonské nížině zbytek, to znamená asi 11 %. Většina obyvatel žije ve městech, více než 75 %. Největším městem je Lima, kde, podle oficiálních informací, žije asi deset milionů lidí, ale podle těch neoficiálních asi patnáct milionů. Lima je také hlavním ekonomickým centrem. Navíc se jen pár kilometrů od centra Limy nachází největší přístav v zemi, Callao.

Dalšími důležitými městy jsou na jihu Arequipa s jedním a půl milionem obyvatel, také koloniální Trujillo a obchodem žijící Chiclayo na severním pobřeží, Huancayo ve Středních

Andách, Cuzco v Jižních Andách, Huánuco na východní straně hor a ovšem i největší město v peruánské Amazonii, Iquitos.

Peru v posledních letech znamenalo velký rozvoj a ten přispěl k redukci míry chudoby obyvatelstva. Dnes žije na hranici chudoby 26 % Peruánců, v roce 2001 to bylo 54 %.

Základem ekonomie je zemědělství, rybolov, důlní průmysl, těžba ropy a zemního plynu a výroba spotřebního zboží, především textilního. Lehký průmysl je velmi limitovaný a ve většině případů je spojen s velkými mnohonárodními podniky, které zde využívají levnou pracovní sílu. Velká část Peruánců pracuje také v sektoru služeb.

Téměř polovina obyvatelstva se zabývá zemědělstvím. V horách a v pralese jsou políčka malá a lidé se zde zabývají pěstováním jen pro svou vlastní potřebu. Malý přebytek prodávají nebo směňují na místních trzích. Na pobřeží vznikla velká družstva, která pěstují plodiny určené hlavně pro vývoz. Nejvíce se pěstuje kukuřice, rýže, cukrová třtina, sladké brambory, různé druhy fazolí a vysoce kvalitní bavlna. Musíme zmínit i velmi kvalitní kávu a kakao, které se pěstují ve vysokém pralese. Dále mnoho druhů brambor a původních obilnin v horách a spousta ovoce, hlavně na pobřeží a ve vysokém pralese. Zemědělská výroba však uspokojí jen 60 % spotřeby, proto se zbytek musí dovážet. Hlavními vývozními artikly jsou chřest, pálivé papričky (*Capsicum Sp*), organické banány, artyčoky, kakao, manga a avokáda. Ve vývozu těchto plodin zaujímá Peru jedno z vedoucích míst na světě. Významným artiklem je také káva, velmi kvalitní bavlna, cukr, dále různé druhy ovoce a zeleniny a květiny.

Historické centrum Chiclaya

Radnice v Chiclayu

Cusco. Hlavní náměstí s jezuitským chrámem a starou univerzitou San Antonio Abad

Arequipa s vulkánem Misti

Na každém trhu se prodává mnoho ovoce

Prodavačka mochyně

Peru je také největším světovým producentem listů koky (*Erythroxylon coca*), základní suroviny pro výrobu nechvalně známého kokainu. Stát obhospodařuje určité množství hektarů, ale ilegální plantáže pravděpodobně dosahují mnohem větší rozlohy. Prakticky celá ilegální sklizeň je vykoupěna kolumbijskými drogovými kartely.

Prales, který pokrývá velkou část území země, je zatím poměrně málo využíváný. Těží se zde zejména drahá dřeva, kaučuk a mnoho léčivých plodin, mezi nimi i slavná cinchona (*Cinchona officinalis*), ze které se získává chinin.

Po 2. světové válce zde začal velmi silný rozvoj rybolovu, jenž se brzy stal velmi důležitou součástí ekonomie země, protože ryby tvoří důležitou složku stravy všech Peruánců. A nejen to. Více než polovinu úlovku tvoří malé ančovičky, ze kterých se vyrábí rybí moučka, a Peru již po mnoho let zaujímá jedno z prvních míst na světě v její produkci.

Nejdůležitějším průmyslovým odvětvím a hlavním zdrojem příjmů je však těžba rud a různých nerostů pocházejících z nitra vysokých hor. Peru se již mnoho let drží na předních místech na světě v těžbě stříbra, olova, zinku a mědi. V posledních letech se dostává do popředí i těžba zlata. Důležitá je také těžba zemního plynu, železné rudy, molybdenu, wolframu, cínu, fosfátů a ropy.

To jsou základní údaje o této pro Evropana velice romantické a téměř neznámé, a proto snad v mnoha aspektech zkreslené zemi, jež se najdou v každém naučném slovníku nebo příručce pro turisty.

Republika Peru je jednou z nejdůležitějších kulturních atrakcí světa. V krajině, které vévodí majestátní pohoří And, na jehož svazích se rodí prudké řeky tekoucí do Tichého oceánu nebo padající do bujného amazonského pralesa, aby vylily své vody do oceánu Atlantického, se po tisíciletí rozvíjely vyspělé civilizace.

První z nich byl Caral, městský stát v údolí Supe, před více než pěti tisíci lety. Byl to nejen první státní útvar na území Peru, nýbrž i první na území celého amerického kontinentu. Tento stát ovládal život lidí ve třech sousedících údolích, hlavní z nich bylo právě Supe. Dnes již víme, že tento stát byl stejně vyspělý jako jeho současníci ve starém světě – sumerské městské státy, Babylonie či starověký Egypt.

Pak následovala civilizace Chavín se svými hrozivými bohy, stavitelé hliněných pyramid kultury Moche, národ Nasca, jenž nám zanechal na suché poušti světoznámé linky a obrazce zvířat, ptáků a rostlin, národ Huari, který zřídil první opravdovou říši na peruánském území, bohatý národ Chimú, jenž si podmanil celou severní poušť, a další kultura dnes světoznámých zlatotepců národa Sicán a konečně tento tisíciletý rozvoj vyvrcholil proslulou a slavnou říší Inků.

Incká říše, největší říše na celém americkém kontinentě, se rozkládala nejen na území dnešního Peru, ale i celého dnešního Ekvádoru, Bolívie, severozápadní Argentiny a velké části Chile až k řece Maule. Celkem asi dva a půl milionu čtverečních kilometrů. Říši vládl inka, ale španělští dobyvatelé přenesli tento název jako jméno na celý národ. A tak ji dnes známe pod tímto jménem.

Říše dosáhla velmi vysokého stupně rozvoje, jak technického, tak intelektuálního. Inckou architekturu a stavitelství obdivujeme dodnes. Mnozí lidé nemohou pochopit, že takové stavby vytvořili indiáni před pěti nebo šesti stoletími, a stále je přisuzují jakési megalitické civilizaci zmizelé před stovkami tisíc let či mimozemšťanům, kteří museli naši Zemi zvelebit, protože my, ubozí pozemšťané, jsme na to svou inteligencí nestačili. Mezi tato díla patří i slavné Machu Picchu, město, které nechal postavit inka Pachacuti v 15. století a které je zahrnuto mezi sedm divů moderního světa.

Hlavním městem incké říše bylo Cuzco, v kečujštině, jazyce Inků, zvané Qosqo. Tehdy to musel být opravdový div. Bylo to hlavní město, tak jak má být. Mělo nádherné chrámy, paláce inků a šlechty

Částečně odkryté pyramidy v Caralu

Caral. Zbytky staveb splývají s okolní pouští

Caral. Templo Mayor

Celkový pohled na Templo Mayor, Hlavní chrám, v Caralu

Kultura Mochica. Pyramida Slunce. Ve své době pravděpodobně největší stavba na americkém kontinentu

Mochické pyramidy byly zdobeny malbami či vlasy. Pyramida Měsíce. Démon s vystupujícím obočím

Několik kilometrů dlouhé přímé linky, vytvořené lidem kultury Nasca, vedou na vrcholky kopců

Obrazec stromu a dlouhé přímé linky

Rekonstrukce podoby velmože kultury Sicán

Velká pyramida v Cahuachi, hlavním ceremoniálním centru Nasků

Machu Picchu

Chrám Slunce na Machu Picchu

Obytný a řemeslnický sektor na Machu Picchu

Cusco. Kostel a klášter Santo Domingo postavený na nejdůležitějším inckém chrámu Coricanche, Chrámu Slunce

Ulice z doby Inků

Cusco, Sacsayhuamán. Jeden ze vstupů do tohoto objektu

Cusco, Sacsayhuamán. Náboženské a administrativní centrum postavené z obřích kamenů

Pozůstatky zdi paláce Inky Rocy

Zachovaná část incké cesty z Cusca na jih k jezeru Titicaca

Incká cesta vedoucí z pobřeží přes Černou kordilieru

zdobené zlatem, stříbrem a drahými kameny, mělo administrativní budovy a školy. Žilo zde podle nejrozumnějších odhadů mezi sto padesáti a třemi sty tisíci obyvateli.

V Cuzku se setkávaly čtyři hlavní cesty vedoucí do všech světových stran říše, bez nichž by její úspěšná administrativa a hospodářství nebyly možné. Hlavní cesta vedla horami z ekvádorského Quita až k řece Maule v jižní části dnešního Chile. Druhá hlavní cesta vedla po pobřeží mezi stejnými zeměpisnými lokalitami. Na obou těchto cestách Inkové postavili nová města anebo zvelebili města již existující. Španělé nám zanechali popis těchto cest; ta pobřežní byla tak široká, že po ní mohli pohodlně jet čtyři jezdci na koních vedle sebe. Obě cesty, pobřežní a horská, byly propojené nespočetnými vedlejšími cestami, které tak spojovaly pobřeží, hory a vysoký prales.

Bylo to právě v období Inků, kdy hrstka španělských dobrodruhů, vedena touhou po pohádkovém bohatství, tuto říši v roce 1533 zcela rozvrátila. Výsledkem byl zrod nového peruánského národa. Pak následovalo dlouhé období španělské kolonizace. Peru se díky svému bohatství stalo nejdůležitější částí „španělské říše, nad kterou nikdy nezapadalo slunce“, bohatství, které bylo jeho požehnáním i zkázou.

Moderní Peru, jež se zrodilo na troskách incké říše a po třech stoletích španělské nadvlády, bylo vyhlášeno republikou 28. července roku

Dnešní moderní Cusco

1821. Dnes zde žije třicet tři milionů obyvatel, kteří mluví španělsky, kečujsky, aymarsky a dalšími indiánskými jazyky. Nej hustěji obydlenou částí je pobřeží.

Mnozí z nás ani nevědí nebo si neuvědomují, že náš každodenní život je odkazem dávných Peruánců velmi ovlivněn. Zemědělství se v Peru začalo rozvíjet přibližně před deseti tisíci lety a oblast Středních And se stala velmi důležitým centrem pěstování desítek, ne-li stovek rostlin, které později přijali za své obyvatelé celé zeměkoule. Můžeme zmínit jen ty nejdůležitější: Jsou to brambory, kukuřice, boby, papriky, rajčata, mandioka (v Peru zvaná juka), bavlna, různé tykve a dýně, fazole, ananas, avokádo, kakao a koka. To vše bylo před dobytím Peru Španěly v roce 1533 neznámé. Všechny tyto plodiny značně přispěly ke zlepšení kvality života v Evropě.

Další desítky druhů ovoce a jiných plodin, přestože jsou nejen velmi chutné, ale i velmi výživné, pro většinu z nás zůstávají zatím ještě neznámé.

Španělé přivezli na oplátku nejen do Peru, ale na celý americký kontinent plodiny typické pro Starý svět: pšenici, ječmen, rýži a jiné obiloviny, některé druhy zeleniny, jako například mrkev, ale i cukrovou třtinu, keře kávovníku a čajovníku a ovoce jako hroznové víno, citrusy, olivy i pro nás obyčejná jablka a hrušky.

K zemědělským plodinám přidali i koně, dobytek, prasata, ovce, kozy, slepice a tažná zvířata: voly a osly. Protože i když je celý americký kontinent velmi bohatý na původní faunu, neexistovala tam žádná tažná zvířata. V Andách byla domestikovaná jen dvě větší zvířata: lama a její menší příbuzná alpaka. Lama se používala k přenášení nákladu, chovala se pro maso a pro vlnu. Říká se, že indiáni neznali kolo k přepravě, což není tak docela pravda. Jen ho neužívali, protože pro žádný typ vozů v tak obtížných zeměpisných podmínkách, jako jsou Střední Andy, neměli využití. A navíc, jak už jsme zmínili, nebyla zde tažná zvířata.

Evropané však přivezli ještě něco, o co nikdo nestál. Byly to nemoci, dříve zde neznámé: neštovice, spalničky, úplavice, žlutá zimnice, černý kašel i obyčejná chřipka. Krysy, které sem dorazily s každou lodí z Evropy, rozšířily dýmějový mor. Všechny tyto nemoci byly pravděpodobně ještě ničivější než mnohé jiné aspekty španělského útlaku a dodnes jsou pro mnoho Peruánců hlavní pohromou.

Peru je zeměpisně velmi rozmanitá země. Najde se zde jedenáct ekoregionů a osmdesát čtyři oblastí života ze sto sedmnácti, které se vyskytují na Zemi. Díky geografickým podmínkám se zde člověk setká s rozmanitým množstvím různých krajů oplývajícími nesmírným bohatstvím přírodních zdrojů.

Peru vlastně není jen jedna země, jsou to tři velmi rozdílné kraje uvnitř hranic jednoho státu. Prvním je poušť, táhnoucí se v délce více než tři tisíce kilometrů po celém tichomořském pobřeží, jež tvoří 11 % území. Dále to jsou skoro sedm tisíc metrů vysoké štíty And, tyčící se po celé délce centrální části země a zabírající 30 % rozlohy, a konečně na východ od nich se nachází nejrozsáhlejší oblast, rozkládající se na 58 % země, a to je velkolepý Amazonský prales. Tyto kraje se neliší jenom geograficky, rozdílu je mnoho: Lidé jsou v každé z těchto oblastí jiní jak fyzicky, tak i etnicky, jejich zvyky jsou rozdílné, oblečení je odlišné i strava je jiná. Jedno ale mají tyto kraje společné, a to je historie. Už po několik tisíc let se rozvíjejí společně a vzájemně se doplňují, protože každý z nich je závislý na těch druhých dvou a v žádném z nich by život nebyl bez těch druhých dvou možný.

Teprve Španělé, když zemi v 16. století dobyli, ji začali rozdělovat na pobřeží, hory a prales. Toto rozdělení, i přes své značné nedostatky, přetrvalo až do roku 1941. Tehdy se vláda rozhodla situaci změnit a rozdělit zemi do pásem podle klimatických podmínek a nadmořské výšky, která by se alespoň trochu přibližovala myšlení a využívání země původními obyvateli. Autorem nové klasifikace byl zeměpisec Javier Pulgar Vidal a ten ustanovil osm základních zeměpisných pásem:

**PERU VLASTNĚ NENÍ
JEN JEDNA ZEMĚ, JSOU
TO TŘI VELMI ROZDÍLNÉ
KRAJE UVNITŘ HRANIC
JEDNOHO STÁTU.**

Chala čili pobřeží se rozkládá od mořského břehu až do výšky pěti set metrů nad mořem. Lidem, kteří zde žijí, se říká Chalacové nebo Chalguacové. V minulosti bylo jejich hlavní aktivitou rybaření, sběr mořských plodů a zemědělství.

Yunga čili teplá země leží mezi 500 a 2 300 metry nad mořem. Je to kraj úrodných údolí, roklí a úžlabin, kde se pěstuje mnoho druhů ovoce, hlavně ale citrusy a avokáda, a také cukrová třtina. Zdejší lidé se nazývají Yungové a v minulosti se zabývali zemědělstvím, převažovalo ale pěstování ovoce a koky.

Quechua, vlahá země, se nachází ve výšce mezi 2 300 a 3 500 metry nad mořem. Má vlahé a suché podnebí s pravidelnými dešti, trvajících čtyři až pět měsíců. Hory jsou holé, hnědé, jen během období dešťů se zazelenají. Ale za krátkou dobu po deštích nabudou barvu čokolády znovu, protože pod horským sluncem, které moc nehřeje, zato spaluje, bez vody nic nemůže žít. Zdá se to neuvěřitelné, ale je to nejpříhodnější pásmo pro lidská sídliště a v minulosti bylo vždy nejhustěji obydlené.

Zdejší lidé jsou zvaní Quechuové a již od pradávna se zabývají zemědělstvím. V době příchodu španělských dobyvatelů pěstovali až tři sta rozdílných druhů plodin. Pěstují se zde hlavně brambory, které zde mají svůj původ a už několikrát zachránily lidstvo před hladem. Mezi další plodiny patří kukuřice, rozličné druhy zeleniny, dýně, ječmen, hrách, boby a mnoho ovoce. A navíc původní rostliny typické pro tento kraj, což je hlavně oca (*Oxalis tuberosa*) a olluco (*Ullucus tuberosus*). Horská údolí chráněná před větrem mají teplejší klima, a tak se tam

Náves ve vesničce na severním pobřeží

daří hlavně zdejší odrůdě broskví, hruškám a kapulí (*Prunus salicifolia*), což je jakýsi druh třešně. A i když je to pro Evropana možná dost těžké pochopit, v údolí pod Huascaránem, i ve výšce nad dva tisíce metrů, jsou pomerančové plantáže!

Tato zóna je skutečně velmi bohatá, jenomže nerodí tolik, co by mohla. Někdy jsou deště tak silné, že zničí úrodu, ale často se opozdí nebo nepřijdou s očekávanou silou, a úroda je pak velmi malá. Přesto se tomuto pásmu říká „zásobnice celého Peru“.

Lesy zde prakticky nejsou, stromů je málo, protože v minulosti se kácely bez jakékoli kontroly. Teprve v posledních letech se lidé snaží znovu zalesnit svahy hor původními stromy, jako je chachacomo (*Escallonia resinosa*) nebo lloque (*Kageneckia lanceolata*). Častý je i australský eukalyptus, který sem byl přivezen v 19. století a velice dobře se mu daří na svazích hor i v údolích.

Suni či *jalca* je chladný a suchý kraj s hojnými letními dešti mezi 3 500 a 4 100 metry nad mořem. Slunce nehřeje, nýbrž spaluje, a vzduch je zde chladný a tak čistý, že někdy lze vidět

hvězdy i ve dne. Je tak chladný a suchý, že kůže na tvářích a na rukou popraská, ale i přesto je to poměrně hustě obydlené pásmo.

Typická pro tento kraj jsou drsná ledovcová údolí pokrytá různými druhy trav a keřů, mezi nimiž vyniká kantuta (*Cantua buxifolia*), jež byla posvátným květem Inků. Už se zde nepěstuje tolik rostlin jako v nižším pásmu, ale ty, co zde rostou, jsou velice významné pro obživu zdejšího obyvatelstva. Nejdůležitější jsou samozřejmě brambory a zdejší obiloviny, jako např. quinoa (*Chenopodium quinoa*), mashua (*Tropaeolum tuberosum*), kaňihua (*Chenopodium canihua*) a tarhui (*Lupinus mutabilis*).

Eukalypty

Pole se zrající kiwichou

Stromů je zde velice málo. Jenom někde za větrem se najde zkroucený quishuar (*Buddleia incana*), který roste jenom v tomto pásmu. Jeho listy na lící straně vypadají jako postříbřené, na rubu jsou však tmavě zelené. Má velice tvrdé dřevo, a proto se často užívá k výrobě různých nástrojů.

Zdejší obyvatelé jsou nazýváni Shucuyové. Jsou to pastevci dobytka, kteří již před několika tisíci lety domestikovali cuy čili morče, jež je až dodnes důležitou součástí stravy všech Peruánců.

Puna jsou planiny a kopce ve výšce mezi 4 100 a 4 800 metry nad mořem, kde převládá velmi studené podnebí. Během dne, když svítí slunce, se teploty udržují poměrně vysoko, někdy přesahují i 20 °C, v noci ale velmi často klesají pod nulu. Studený vítr se prohání po holých kopcích, kde neroste nic, jenom ichu (*Stipa ichu*). Je to druh trávy se stébly tvrdými, dlouhými a ostrými jako jehlice. Lze spatřit vždy jeden trs a o kus dál další a mezi nimi prosvítá světle hnědá země. V létě je ichu zelené jako každá jiná tráva, ale v období sucha zežloutne, a když hodně dlouho neprší, slunce je spálí do černa. Pak celá puna vypadá, jako by se tudy přehnal požár. Ale i zde, na chráněných místech mezi kopci nebo v proláclině, se najde ještě sem tam nějaký strom. Je jich velice málo, ale jsou tu. Ten odvážlivec

mezi stromy je quinal (*Polylepis racemosa*). Jeho kmen je často velmi pokroucený a koruna je poměrně rozložitá, a proto jsou nízké větve celé okousané od lam. Jeho výška může ale dosáhnout až patnácti či dvaceti metrů a kmeny starých stromů mají v průměru i dva metry. V minulosti byly zasazovány záměrně a pamětníci vzpomínají, že podél řek existovaly celé pravidelné aleje.

Na Altiplánu se vyskytuje ještě další strom. Je to colli (*Buddleia globulosa*). Jeho jméno dalo pravděpodobně jméno celému kraji a aymarským kmenům zde usazeným: Collao a Collas.

Zdejší rozsáhlé pláně jsou velmi příhodné nejen pro chov velkých stád lam a alpak, ale i pro divoké vikuně a guanaka. Modrému nebi zde vládne hrdý kondor. Indiáni zde pěstují i jakýsi druh vysokohorského ječmene, brambory a macu (*Lepidium meyenii*). Zdejší obyvatelé jsou nazýváni Jatiriové a jsou to pastevcí, kteří skoro před šesti tisíci lety právě lamy a alpaky domestikovali.

Janca je kraj rozprostírající se nad 4 800 metry nad mořem až k vrcholům nejvyšších hor. Jedná se o drsnou a neútesnou krajinu, kde vítr skučí mezi skalami a kde prakticky nic neroste, jenom ichu a na skalách nějaké mechy a lišejníky.

Je to ale království kondora. Žádní lidé zde nežijí trvale, jen někdy sem zabloudí pastevec, kterému se zatoulala lama, nebo se zde krátkou dobu ukrývají lidé prchající před zákonem.

Přes tyto neblahé podmínky to na některých místech dost žije. Peruánské hory jsou totiž nesmírně bohaté na rudy a minerály. A tak zde, téměř na vrcholcích, je mnoho dolů a rušných hornických táborů. Lidé, kteří se zde nenarodili a nejsou zvyklí na život ve velkých výškách, zde nejenom nemohou pracovat, nýbrž ani provádět ty nejelementárnější úkony. Vzduch je tak řídký, že se těžce dýchá, hlava bolí k nevydržení, nastává zvracení a krvácení z nosu a pokožka vyschne, až praská.

Na východních svazích And se tato pásma opakují, ale v opačném pořadí. Ve výšce dvou tisíc metrů však začíná *rupa-rupa* čili vysoký prales, který klesá až do čtyř set metrů nad mořem. Podnebí je zde teplé, vlhké, s velkým množstvím dešťových srážek. Proto zde roste velice bujná tropická vegetace. Žijí zde Chunchové, znalci a sběrači rostlin, které se užívají v kuchyni, lidovém léčitelství nebo mají mnohá jiná použití.

Posledním pásmem je *omagua* neboli nízký prales, oblast obecně známá jako Amazonie, která začíná ve výšce čtyř set metrů nad mořem a klesá až do Amazonské nížiny. Zdejší obyvatelům se říká Charapové.

Manu

Každé z těchto osmi základních zeměpisných pásem lze ještě dále rozdělit na tři oblasti: na část Hurin čili nízkou část neboli část dole, dále Chaupi, prostředek, a Hanan, horní část neboli část nahoře. Tak se dostáváme k počtu dvaceti čtyř pásem na obou stranách andského pohoří. Vzhledem k tomu, že západní svahy jsou suché, je zdejší obyvatelé vždy nazývali Chaqui a východní, vlhké svahy Miqui. Tímto rozdělením vznikne tedy čtyřicet osm přesně definovaných pásem. Ale ani toto číslo není konečné. Dávni obyvatelé

MŮŽEME ŘÍCI, ŽE CELÉ PERU JE JAKOUSI NOEMOVOU ARCHOU MODERNÍHO VĚKU.

hor pozorovali, že polovina svahů je osvětlená sluncem dopoledne a druhá polovina odpoledne, a tak i každá z těchto částí dostala své jméno: Allauca a Racha. Celkem se můžeme dopočítat devadesáti šesti odlišných oblastí.

Všechna tato zeměpisná pásma řídila od dávných dob život obyvatel této země. Každý bod byl přesně definován, aby bylo hned každému jasné, na které straně hor leží, v jaké části výškového pásma a kdy tam svítí slunce. Moderní člověk si již vystačí jen s těmi třemi největšími a základními oblastmi: pobřeží, hory a prales.

Můžeme říci, že celé Peru je jakousi Noemovou archou moderního věku, protože se tady vyskytuje víc rostlinných a živočišných druhů než na jakémkoli jiném místě na světě. Proto je Peru zahrnuto do elitní skupiny zemí považovaných za megadiverzní. Můžeme zde totiž nalézt osmdesát čtyři ze sto čtyř ekosystémů, které charakterizují fyzické a klimatické podmínky naší planety. Statistiky uvádějí, že zde žije 1 715 druhů ptáků, to znamená 20 % všech druhů na zeměkouli. To je daleko více než v celé Evropě nebo Severní Americe. Žije zde také 461 druhů savců. Vyskytuje se zde 164 různých druhů netopýrů, 32 druhů primátů, dále 692 druhů rozličných plazů a obojživelníků a více než 1 800 druhů mořských a sladkovodních ryb.

Rozmanitost flóry je ještě větší. Zatím se neví přesně, kolik druhů rostlin se zde vyskytuje, ale botanikové odhadují jejich počet na čtyřicet až padesát tisíc druhů a z nich ještě ani polovina nebyla vědecky popsána. Čtyři tisíce druhů se využívají jako potraviny nebo v lékařství.

Toto přírodní bohatství a různorodost ekosystémů tvoří dědictví země, které uznává i ústava z roku 1993. Stát se zavazuje k jejich ochraně a zachování. V roce 1990 byla založena Plánovací komise pro přírodní oblasti chráněné státem (Sistema Nacional de Áreas Naturales Protegidas por el Estado – SINANPE) jako odbor Národního institutu přírodních zdrojů (Instituto Nacional de Recursos Naturales – INRENA). Dnes existuje sedmdesát sedm chráněných oblastí, které pokrývají téměř dvacet milionů hektarů, což odpovídá skoro 17 % celého území. Jedná se o národní parky, státní rezervace i oblastní rezervace a chráněné lesy. Národní parky jsou oblasti vynikající svou flórou, faunou i krásou krajiny. Proto je v nich zakázáný jakýkoliv druh těžby přírodních zdrojů i lidské osídlení.

Peruánské území má ještě jednu zvláštnost, a ne velmi příjemnou. Velmi často se zde totiž chvěje země, někdy se však záchvěvy promění v silné zemětřesení. Nejčastěji je lze cítit na jižním pobřeží kolem města Arequipy a na středním pobřeží v okolí Limy.

Guacamayo z pralesa Tingomaría

ně zdají. A hýbe se na všechny strany, seshora dolů a ze strany na stranu. Většinou lze vnímat oba pohyby. Jestli je zemský povrch tvořen pískem nebo blátem na skalnatém podkladu, tak se třese jako rosol. Lidé se slabšími nervy se snaží uprchnout na otevřená prostranství, do zahrádek nebo na ulici. To je ale mnohokrát horší než zůstat uvnitř domu, protože při hromadném zmatku dochází k mnoha nehodám a zraněním, mnohdy i k tomu nejhoršímu. Mnoho lidí zemřelo na ulici, protože si nevšimli přetřhaných a spadlých drátů elektrického vedení. Na pobřeží jsou střechy domů ploché, a proto je mnoho lidí využívá jako skladiště věcí, které už nepotřebují. Aby ten nepořádek nebylo vidět z ulice, staví na okraj veliké květináče. A kolik zranění ty už způsobily!

Peru postihla mnohá zemětřesení. První, velice silné, o kterém máme zprávy, se odehrálo v říjnu roku 1687. Nejsilněji se země trásla na středním pobřeží. Nebylo to ale jenom jedno zemětřesení, nýbrž dvě. Poprvé se země začala chvět ve čtyři hodiny ráno a podruhé v půl šesté. Lima byla prý celá zničená, zůstalo stát jen velmi málo domů.

Zemská kůra je rozpraskaná a tvoří velké kry. A právě jedna z nich, dlouhá několik tisíc kilometrů, se snaží proniknout pod jihoamerický kontinent právě pod územím Peru a Chile. Tím se uvolňuje velké množství energie a to působí časté záchvěvy i silná zemětřesení. Například při zemětřesení o síle 8,9 stupňů Richterovy stupnice se uvolňuje energie odpovídající dvanácti tisícům atomových bomb velikosti té svržené na Hirošimu.

Záchvěvy se ohlásí jakýmsi hluchým podzemním duněním podobným vzdáleným salvám dělostřelectva a hned potom se země začne chvět. Lidé zbystří a ti, co mají silnější nervy, čekají, jestli to přestane, nebo jestli počáteční záchvěvy zesílí a přemění se v nekonečně dlouhé zemětřesení. Ne že by zemětřesení bylo nekonečné, ale ty vteřiny, co se země hýbe, se nekonečné skuteč-

Orchidej v Tingomaría

PERU BYLO POSTIŽENO MNOHA ZEMĚTŘESENÍMI.

Po odeznění záchvěvů následovaly ohromné vlny, které se vzduly na moři, převálily se na pevninu a jejich síla zničila přístav Callao a mnoho pobřežních vesnic a městeček od města Chancay na severu až po Arequipu, asi 1 100 kilometrů na jih od Limy. Někteří vědci prohlašují, že toto tsunami ovlivnilo i tak daleké země jako Japonsko. Považuje se za třetí nejsilnější zemětřesení v historii Peru.

Nejhorší zemětřesení v celé peruánské historii nastalo 28. listopadu roku 1746. Země se začala velmi silně otřásat asi v půl desáté večer. Lidé utíkali na otevřená místa, ale mnozí nestihli uniknout včas, protože byli zavaleni rozpadajícími se zdmi domů. Zavládl nesmírný zmatek a chaos, jelikož byl již večer a město halila tma. Země se chvěla velice dlouho, plné čtyři minuty, což je víc než dostatečná doba k úplnému zničení města. Lima tehdy měla šedesát tisíc obyvatel a asi třicet tisíc domů.

Následující den lidé s hrůzou spatřili své město v ruinách. V krásném městě, nazývaném „Perla Pacifiku“, zůstalo stát jenom dvacet pět domů. Ulice byly zavalené sutinami. Věže katedrál se zřítily na její klenbu a zničily ji. Prakticky všechny kostely, kláštery i nemocnice skončily v ruinách. Zřítíl se i palác španělského místokrále a ten se musel přestěhovat do přístřešku z dřevěných desek a plachet, který mu připravili jeho poddaní. I v paláci Svaté inkvizice nezůstal kámen na kameni. Vše zahalila mračna prachu, která bránila v rozhledu.

Více než samotnou Limu postihlo zemětřesení přístavní město Callao. Již od brzkého rána začaly kolovat pověsti o zničení přístavu. Místokrál tam hned poslal několik jezdců na koních, aby přinesli zprávy, a ti zvěsti jenom potvrdili. Přeživší vyprávěli strašné zážitky. Půl hodiny po tom, co se země přestala trást, se moře vzedmulo do obrovské výšky a dvě nesmírné vlny se se strašlivým hřmotem přehnaly přes město a odnesly vše, co jim stálo v cestě. Ze starého přístavu zůstaly jenom zbytky hradeb. Počet obyvatel, kteří přišli tehdy o život, se odhaduje asi na pět tisíc, přežilo jen okolo dvou set osob. Trosky dvaceti tří lodí, které kotvily v přístavu, dvě z nich právě připluly ze Španělska s nákladem obilí, našli lidé ve vnitrozemí asi čtyři kilometry od původního kotviště.

Moře se po zemětřesení zase stáhlo, ale už nebylo stejné jako dříve. Velká část pobřeží, kde stával přístav, se ponořila do hlubin moře a město postavené po této katastrofě již vypadalo úplně jinak.

Lidé vyprávěli, že prý již dvacet tři dní před katastrofou několikrát cítili jakési ohnivé či pekelné výpary, které obklopovaly celý přístav. Manuel Romero, tehdejší správce vězení na ostrově San Lorenzo přímo naproti Callau, vyprávěl, že přístav z ostrova vypadal, jako by byl zahalený do mlhy či bílého kouře, a z nitra země se ozýval hluk, který se někdy podobal bučení stovek volů a jindy výstřelům z děl.

Tuto událost nelze popsat detailněji, protože se nám nezachovaly žádné další zprávy z té doby. Jedinou výjimkou jsou zápisky markýze z Obanda, generála Jižního moře a velitele loďstva, který popsal zemětřesení takovým způsobem, že současní vědci považují za velmi pravděpodobné, že síla zemětřesení dosáhla tehdy devíti stupňů Richterovy stupnice, což se naštěstí stává jen velice zřídka.

Kněží z Limy považovali tuto katastrofu za trest, jež Bůh seslal na zdejší obyvatele za jejich hříchy. Jako nejdůležitější hřích uváděli nespravedlnost bohatých vůči chudým, hrabivost, chamtivost a lichvu, která se v tomto hříšném městě velice rozmohla, a nemravný a volný život všech obyvatel, do čehož zahrnovali i oblibu místních žen nosit skandální šaty s velkými výstřihy.

Katolická víra ale nijak neutrpěla, ba právě naopak. Ne že by si zdejší obyvatelé vzali výtky církve k srdci, zemětřesení ale velmi posílilo uctívání Pána zázraků, Señora de los Milagros, který představuje míšení ras ve staré Limě. Tento Pán totiž spojuje víru ve starého indiánského boha Pachacamaka a víru v Krista, přinesenou Španěly. V chrámu Pachacamaka byl uložen idol, jenž byl nejdůležitějším orákulem v zemi před příchodem Španělů, a lidé věřili, že je ochraňuje před zemětřesením. V době španělské kolonizace se stalo zvykem, že tento tak uctíváný obraz Zázračného Pána nesli lidé v procesí po ulicích Limy pokaždé, když se země zachvěla.

Toto procesí se uskutečnilo poprvé po zemětřesení v roce 1687, ale v roce 1746 se stalo oficiálním církevním svátkem a od té doby se koná v listopadu každého roku až do dneška.

V květnu roku 1940 postihlo Limu další zemětřesení o síle 8,2 stupně Richterovy stupnice, které mělo, stejně jako ta předcházející, katastrofické následky. Jednalo se o nejsilnější zemětřesení ve 20. století a záchvěvy byly cítit po celém peruánském pobřeží, od ekvádorského Guayaquilu až po Arikú na severu Chile. Po zemětřesení v roce 1746 se považuje za druhé nejsilnější od založení Limy.

Země se také začala otřásat 31. května 1970. Tyto otřesy se změnily v nejničivější zemětřesení v celé historii kontinentu a pravděpodobně také v historii celého západního světa nejenom svou silou, ale hlavně množstvím obětí. Chvěla se velká část severních krajů Peru. Zemětřesení postihlo celou oblast Ancash, část departementu Huánuco, sever provincie Lima a La Libertad. Byl zasažen pás pobřeží a hor přibližně čtyři sta padesát kilometrů dlouhý a dvě stě kilometrů široký.

Země se začala chvět pár minut před půl čtvrtou odpoledne a otřásala se padesát vteřin. Není pochyb, že katastrofa nejsilněji zasáhla andskou oblast Ancash, překrásné údolí Callejón de Huaylas. Centrum tohoto kraje, město Huaraz, bylo z 97 % zničeno a zemřelo zde víc než deset tisíc lidí, což odpovídalo polovině obyvatelstva. Zbylá města a vesnice v údolí také skoro úplně

zmizely. Druhé nejdůležitější město oblasti, Yungay, spolu s vesničkou Ranrahirca pohřbila lavina bláta a kamení. Odhaduje se, že zde zemřelo přibližně dvacet pět tisíc lidí. Celá zóna zůstala po několik dní zakrytá černým mrakem prachu. Sesuvy a závaly přerušily silnice a cesty a přehradily na několika místech řeku Santa. Železnice, která spojovala pobřežní Chimbote s horskou Huallancou, zmizela, stejně jako na pobřeží zmizely dlouhé úseky Panamerické dálnice mezi městy Huarmey a Trujillo. V Chimbote, hlavním centru zpracování ryb v zemi, byly zbořeny průmyslové budovy a zemřelo tam 2 800 lidí. V městečku Casma, starobylém městě postaveném z adob, cihel sušených na slunci, přišlo o život osm set obětí, ve vesničce Huarmey sto a tak dále. Počítá se, že zemřelo přibližně sedmdesát tisíc lidí a dvacet tisíc jich zůstalo nezvěstných, i když některé instituce uvádějí počet obětí mnohem, mnohem vyšší. Raněných, ošetřených v nemocnicích, bylo více než 143 000. I zde na pobřeží bylo zničeno mezi 80–90 % všech domů a budov.

Další velmi silné zemětřesení, které zažila Lima ve 20. století, otřáslo krajem od Limy až po Pisco na jihu 3. října roku 1974. Země se začala chvět ráno, kolem půl osmé, když dospělí vycházeli do zaměstnání a děti do škol, a s nebyvalou silou se otřásala nekonečné dvě minuty. Síla zemětřesení dosáhla 8,1 stupně Richterovy stupnice. V Limě otřesy poškodily nebo totálně zničily mnohé budovy, kostely a historické památky. Následná mořská vlna zaplavila velkou část Callaa. Nejhorší ale bylo, že 252 lidí přišlo o život, 3 600 jich bylo zraněných a 300 000 přišlo o střechu nad hlavou.

Vědci zabývající se zemětřeseními odhadují, že kdyby se dnes začala v Limě chvět země a otřesy by dosáhly stupně osm či výše, způsobilo by to smrt třiceti až čtyřiceti tisícům obyvatel a přibližně deset procent domů ve městě by tak silné záchvěvy nevydrželo. Velká část Limy totiž stojí na pískovém podloží, které je velmi nestabilní.

Země se chvěje v kterékoli době, ale když se podíváme na datum pěti nejsilnějších zemětřesení, tak vždy připadají na říjen. 19. října v roce 1609, dvacátého v roce 1687, dvacátého sedmého v 1746, sedmnáctého v 1966 a třetího v 1974. Proto obyvatelé Limy každý rok vyhlíží tento měsíc s velkými obavami. Zabalují svůj drahý porcelán, sklo a jiné cennosti, které by se mohly během silného zemětřesení poškodit, a v pevných bednách anebo krabicích je ukládají na bezpečná místa. Věří, že otřesy v jiném měsíci nejsou tak silné ani ničivé. Už si na ně zvykli a záchvěvy o síle pět nebo šest stupňů nepovažují za zemětřesení, jen za takové „normální chvění“.

Nechvěje se však jenom pobřeží. I v horách jsou silná zemětřesení poměrně častá. Hlavně na jihu, kde je mnoho aktivních či spících sopek. V květnu roku 1950 zasáhlo silné zemětřesení Cusco, horské město v jižním Peru. Jeho síla dosáhla sedmi stupňů Richterovy stupnice a o život přišlo více

Misti v Arequipě je spící vulkán, z jehož probuzení mají lidé ve skoro dvoumilionovém městě velký strach

než 1 500 lidí. Skoro celé město bylo zbořeno, zřítilo se na tři tisíce domů, prý nezůstal stát ani jediný. Výjimkou byly jen staré stavby, vybudované dávnými Inkami, které se ani nepohnuly.

Po této katastrofě začala rekonstrukce města, ale snaze o modernizaci padly bohužel za oběť mnohé předšpanělské i koloniální monumenty. Byly rozšířeny ulice v centru města, a tak tato nejstarší část přišla o mnoho svých koloniálních i inckých staveb.

Poslední silné záchvěvy postihly Cusco v listopadu 2012. Znovu byly velice intenzivní, osm stupňů Richterovy stupnice. Největší škody utrpělo opět historické centrum města. Jenom zde zemřelo 376 lidí a stovky dalších byly zraněny. Oba svatostánky na hlavním náměstí, katedrála a jezuitský chrám, byly z velké části pobořené. Ale díky mezinárodní pomoci byly oba tyto skvosty koloniální architektury rychle opraveny do své bývalé krásy.

Tisíce postižených zemětřesením zůstaly ve stanech na různých náměstích a na tom hlavním, Plaza de Armas, došlo, alespoň pro mnohé věřící, k velkému zázraku. Indiáni, míšenci i bohatí běloši se shromáždili a všichni společně se začali modlit, stejně jako během minulých čtyř století, ke Kristu na kříži zvanému Pán zemětřesení. Zdejší lidé mu láskyplně říkají „Taytacha Temblores“, „Tatíček Zemětřesení“. Věří, že tento Kristus je ochrání před jakoukoliv katastrofou. Čas, kouř svíček a pryskyřice květín ňujchu mu daly tmavou barvu, a proto je také známý jako Indiánský Kristus.

Zemětřesení byla vždy hrozbou přicházející bez ohlášení. A tak se lidé snažili zabránit materiálním škodám i ztrátám na životech stavbou přízemních domů. Věže katedrál a kostelů nejsou tak štíhlé a elegantní jako v jiných částech světa, nýbrž nízké a bachraté, aby lépe odolávaly otřesům. Ovšem v nepříliš dávné době peruánští inženýři začali stavět konstrukce odolné vůči zemětřesení. Hlavně v Limě se staví mnoho věžových obytných domů, které jsou stoprocentně

Katedrála v Cuscu

bezpečné i v případě silného chvění. Ovšem i s touto jistotou není nic příjemného zažít silnější záchvěvy ve dvacátém patře. Rodinné domy se také staví tímto způsobem, samozřejmě jen domy lidí ze střední nebo vysoké společenské vrstvy. Ti chudí staví bez jakýchkoli plánů, jen z adob, cihel sušených na slunci v horách, nebo z rákosových rohoží na pobřeží stejným způsobem již stovky let.

Hlavní silnicí v celé zemi je Panamerická dálnice, která vede po celém pobřeží od severu k jihu a spojuje pobřežní města a přístavy.

Spojení mezi jihem, středem a severem země vnitrozemím je velice obtížné, často i nemožné. Hory jsou po celé své délce přibližně tři tisíc kilometrů proťaté od západu k východu jen osmi nebo devíti silnicemi. A tak když se chcete dostat například z Cajamarky do Huarazu horami po vedlejších silničkách, je to podobné, jako byste se zúčastnili nějakého rallye. Mnohem snazší je jet do Trujilla a Chimbote na pobřeží a pak odbočit na východ do Cajamarky. Když chcete jet z horského Huarazu do Cerro de Pasco, dalšího města v horách, jen dále k jihu, musíte se vydat znovu na západ na pobřeží a přes Limu na východ zpět do hor. Můžete ale zvolit také východní cestu přes Huánuco na východním úpatí And, pak ale vaše putování bude čtyřikrát nebo pětkrát delší než to přes pobřeží.

Teprve před několika lety byla znovu otevřena asfaltovaná silnice z Ayacucho do Cusca. Starší asfaltovaná silnice ze Cerro de Pasco do Cusca byla dlouhá léta nesjízdná v období dešťů a v osmdesátých a na počátku devadesátých let minulého století velmi nebezpečná kvůli působení teroristické skupiny Osvětlená stezka a peruánské armády.

Druhou nejdůležitější silnicí v Peru je takzvaná „Centrální silnice“. Její stavba začala v roce 1924 a trvala

**SPOJENÍ MEZI JIHEM,
STŘEDEM A SEVEREM
ZEMĚ VNITROZEMÍM
JE VELICE OBTÍŽNÉ,
ČASTO I NEMOŽNÉ.**

deset let. Spojuje departementy Lima, Junín, Pasco, Huánuco, Ucayali a San Martín. Začíná ve východní části Limy a má jenom jeden pruh v každém směru, protože se tehdy počítalo, že tudy neprojde více než čtyři tisíce vozů denně. Dnes tato cifra dosahuje osmi tisíc, a tak si každý dovede představit, jaký je na této silnici frmol.

Nejvyšším bodem této cesty je přejezd Anticona, více známý pod jménem Ticlio, ležící ve výšce 4 818 metrů. Z Limy, skoro na úrovni moře, vzdálené sto dvacet kilometrů, sem cesta autem velmi zkušenému řidiči trvá necelé tři hodiny. Teplota se zde pohybuje mezi osmi a minus pěti stupni Celsia. Vzduch má přibližně o 50 % kyslíku méně než na pobřeží, a proto zde mnoho lidí trpí nemocí z výšky, zvanou soroche. Silnice má mnoho ostrých zatáček, prudká stoupání, řidiči musí jet pomalu a velmi opatrně. Stává se tu hodně nehod, protože mnoho řidičů menších aut se snaží předjet kamiony, kterých zde jezdí velká spousta. Dopravují totiž zemědělské plodiny, hlavně ovoce, z vysokého pralesa na východní straně hor na trhy v Limě.

Výška působí na motory vozů stejně jako ovlivňuje lidské tělo. Ve čtyřech tisících metrech

Panamerická dálnice má většinou jen dva jízdní pruhy

motory dosahují už jenom 60 % své výkonnosti ve srovnání s pobřežím. Například silnice spojující Cerro de Pasco s bolivijskou hranicí měří 1 700 kilometrů a z nich více než 1 300 vede ve výšce nad 3 000 metry nad mořem. Silnice nemůže stoupat více než šest nebo sedm procent, aby po ní mohly jezdit naložené kamiony, a proto se s přibývajícím výškou vyskytuje stále více a více serpentýn.

Tato Centrální silnice je jedna z nej důležitějších v zemi, ale zároveň patří mezi nejnebezpečnější. Ticlio, hora vysoká skoro 5 000 metrů, bývala pokrytá ledovcem, a proto přejezd býval často hodně obtížný. Lidé, co nevěří na globální oteplování, by se sem měli přijet podívat. Po sněhu a ledu tu dnes není ani památka. Poslední zbytky zmizely už v roce 2007. Ledovcové jezírko, které kdysi bylo hned u silnice, se proměnilo v suchou prohlubeň plnou odpadků

Cusco

Arequipa

Arequipa. Jeden z klaustrů jezuitského kláštera

Chachapoyas

Puno

a popraskaných pneumatik. Tato změna sice trošku usnadnila dopravu, ale i přesto není snadné se do takové výšky vyšplhat.

Tato silnice je také jedna z těch, na nichž je provoz přerušován nejčastěji. Velmi často je uzavřena kvůli sesuvům půdy nebo silnému sněžení. V období dešťů, od prosince do března, je běžně spojení mezi Limou a horami přerušeno po několik týdnů, protože říčky a bystřiny v této době přinášejí obrovské množství velikých kamenů a bláta, které poničí nebo úplně odnesou dlouhé úseky silnice. To má za následek problémy v zásobování Limy a zkázu ovoce a jiných plodin v přase. V této oblasti je také několik velkých důlních center a ta jsou také velmi postižená, protože nemohou přepravovat rudy na pobřeží. Vláda již dlouho uvažuje o stavbě tunelu dlouhého dvacet jedna kilometrů, který by zkrátil cestu do horských měst o polovinu a vyloučil by problémy vznikající při sesuvech půdy nebo sněžení. Zatím však tento tunel existuje jen na papíře.

V případě, že tato silnice zůstane uzavřená, existuje pět alternativních cest. Problém ale je, že po nich nemohou jet nákladní auta nebo autobusy, které mají více než tři nápravy, a vzdálenost se také přibližně třikrát zvětší. Takže cestování v Peru není moc složité ve smyslu, že byste zabloudili, jelikož silnic není mnoho. Problémy nastanou, teprve když jedna silnice je z nějakého důvodu zavřená. Pak cesta místo jednoho dne trvá klidně i tři nebo čtyři.

Jací jsou ale Peruánci? Musíme rozlišovat obyvatelstvo pobřeží od horalů, protože jsou velmi rozdílní. Odlišné podnebí a životní podmínky z nich vytvořily podstatně odlišné lidi. Začneme obyvateli And.

Nejhustěji osídlená horská oblast se nachází v nadmořské výšce mezi 2 500–3 500 metry. Je to kraj horských údolí, velmi příhodný pro pěstování kukuřice, zeleniny a ovoce, tedy plodin vyžadujících mírné a suché podnebí. Jsou zde také velká města, a to i ve výšce, o jaké by se nám ani nezdálo. Nejznámější z nich je Cusco ve výšce 3 400 metrů. Dalším velkým a velmi rušným obchodním centrem je Huancayo ve středních Andách nad Limou. To je postaveno ve výšce 3 271 metrů. Přímo pod nádherným Huascaránem, ve výšce 3 091 metrů, leží město Huaraz a ještě více na sever ve výšce 2 750 metrů Cajamarca. Na jihu ve výšce 2 360 metrů nad mořem se rozkládá Arequipa, druhé největší město země s jedním a půl milionem obyvatel. Na Altiplánu, na břehu jezera Titicaca, leží ve výšce 3 850 metrů Puno, jedno z nejvýše položených měst v zemi. Většina indiánských komunit a vesniček se nachází také v tomto výškovém pásmu. V celé této oblasti, kromě mnoha jiných, které byly součástí říše Inků, se mluví kečujsky. A nejenom v horách, nýbrž skoro v celém Peru s výjimkou departementů Tumbes, Piura a La Libertad na severním pobřeží a departementu Tacna na jihu. Celkem mluví kečujsky více než pět milionů lidí, to znamená skoro dvacet procent obyvatel země.

Zdejší lidé jsou odlišní nejen fyzicky, ale i fyziologicky od lidí z pobřeží nebo z pralesa. Je to důsledek života, který vedou po tisíce let vysoko v horách, kde musí snášet drsné podnebí a důsledky nízkého atmosférického tlaku. Musí vykonávat těžké práce v prostředí, kde se kyslík stává vzácným. Můžeme říci, že lidé z And jsou dětmi svého zeměpisného prostředí a příroda je stvořila tak, aby zde mohli žít a přežít.

Tělesné charakteristiky, které můžeme pozorovat na kosterních pozůstatcích dávných i současných horských indiánů, jsou nezvratným důkazem jejich mongoloidního původu. Vlivy míšení s jinými rasami, k němuž došlo během posledních pěti století, jsou prakticky neznatelné.

Asi nejdůležitějším rysem těchto lidí je bronzová barva pleti. Dnešní Peruánci říkají, že je to barva snědá, barva zralého obilí. Jsou poměrně malé, ale atletické postavy. Muži měří průměrně asi sto šedesát a ženy sto čtyřicet šest centimetrů. Mají dlouhé paže, dolní končetiny jsou ve srovnání s hrudníkem poměrně krátké. Chodidla jsou široká a velmi malá, ve většině případů nepřesahují u mužů naši velikost třicet sedm, u žen třicet pět.

Všichni tito lidé mají vystouplé lícní kosti a mírně šikmé oči s mongoloidními víčky. Jejich černé vlasy jsou rovné a silné a jen velmi zřídka zešediví. I ve vysokém věku jich každý indián má vždy hojnost; neplešatí. Naopak – na těle a na tváři se prakticky žádné ochlupení nevyskytuje.

Pozůstatky dávných Peruánců zachované v pobřežní poušti

Všichni mají mohutný hrudní koš. Za tisíciletí pobytu ve velkých výškách se zdejšími podmínkám, hlavně nízkému tlaku a řídkému vzduchu, velmi dobře přizpůsobili. Mají velmi rozvinuté plíce a větší srdce, jež tlučte rychleji než srdce lidí žijících v nízkých oblastech. V jejich žilách proudí skoro šest litrů krve a více než polovinu tvoří červené krvinky. Jediná krevní skupina, která se u všech peruánských indiánů, nejenom u horalů, vyskytuje, je skupina 0. Prakticky celý život chodí jen v ojetách, sandálech vyrobených ze staré pneumatiky, bez ponožek či punčoch, a přesto necítí chlad, protože jejich široká chodidla jsou protkaná ohromným množstvím cév.

Je zajímavé, že u novorozeňat se stále objevuje takzvaná „mongolská skvrna“; lidé jí zde kečujsky říkají coyu siki. Jedná se o nahromadění pigmentu, tmavou skvrnu podobnou modřině na kostrči. Ta zmizí po několika měsících, nejpozději v prvních letech života. Právě tato skvrna je typická pro většinu národů ve východní Asii.

Horalé jsou plaší, k cizincům nedůvěřiví a velice dlouho jim trvá, než vás přijmou za přítele. Často, hlavně ženy, se bělochovi nepodívají přímo do očí. Ještě v nich stále přežívá vědomí, že běloch byl po pět století pánem a prakticky až donedávna rozhodoval o jejich životě. Jsou velice uctiví ve svém jednání s jinými lidmi. Než vás poznají, pozorně vás pozorují, moc nemluví, jsou spíše

mlčenliví jako okolní hory. Indián je také zatvrzelý, a když cítí, že ho někdo poškodil nebo mu ublížil, tak na to nikdy nezapomene. Čeká třeba dvacet let, dokud se nenaskytne příležitost křivdu oplatit.

Řídí se přísnými morálními zákony, které platí již mnoho set let. Podvody a krádeže jsou zde těžkými zločiny a tvrdě se trestají. Toto chování se ale velmi rychle změní, když se horal přestěhuje do velkého města na pobřeží. Jeho okolí je kompletně odlišné, a proto i jeho chování se přizpůsobí novému prostředí a staré morální hodnoty přestanou platit. Indián přestane být plachý a uctivý, velmi často je drzý, velmi průbojný, nenechá si nic líbit a velmi často se v něm vznítí jakási zášť, hněv či nenávisť ke všem bělochům a všemu, co představují.

Vypadá to, jako by klima každého kraje ovlivňovalo náladu a charakter místních obyvatel. Lidé na pobřeží jsou totiž velmi odlišní od horalů: Podnebí je úplně jiné, stejně jako

složení obyvatelstva. Žijí zde běloši, indiáni, potomci černých otroků a přistěhovalci z Číny, Japonska a mnoha evropských zemí a jejich potomci. Tito lidé nežijí odděleně, v izolaci, nýbrž dochází k velkému míšení všech těchto etnik a ras.

Indiánů s opravdu „čistou“ krví je na pobřeží velmi málo. Během pěti století španělské nadvlády došlo k míšení s bělochy, a tak většina těchto „indiánů“ již nejsou opravdoví indiáni, nýbrž mesticové, míšenci. Jejich postavení ve společnosti je lepší než postavení horských indiánů, protože ovládají dobře španělštinu a přijali ji za svůj jazyk. Původní jazyk zvaný yunga, jímž se mluvilo na velké části pobřeží po více než tisíc let, zmizel na počátku 20. století. Jeho pozůstatky ale přežívají až do dneška v mnoha místních jménech jako Lambayeque, Chongoyape nebo Monsefú a ve zdejších příjmeních. Jsou to totiž potomci lidí, kteří tento jazyk považovali za svůj, a tak se pyšní příjmeními jako Siesquién, Tuñoque či Chambergo.

Dalším velmi rozšířeným jazykem byl jazyk quingnam neboli jazyk rybářů. Mluvilo se jím na středním a na části severního pobřeží, od údolí řeky Chillón až po řeku Chicama. Bohužel vymizel velmi brzo po španělském dobytí země.

Mimo tyto jazyky se zde hovořilo mnoha dalšími, jako třeba sec, jímž mluvili rybáři v Sechuře, tallán se užíval v Piure, jazyky olmos, colán a cat se také užívaly v severní poušti, colic na jihu v kraji Moquegua a cunza v atacamské poušti. Protože staří Peruánci neznali písmo, je dnes prakticky nemožné tyto jazyky rekonstruovat.

To, že zdejší indiáni a mesticové mluví španělsky, je v minulosti stavělo do výhodnější pozice než jejich horské příbuzné. Poměrně mírné klima a menší útlak a vykořisťování ze strany Španělů nejen v době kolonizace, ale i během republiky způsobily, že tito lidé nejsou tak uzavření jako indiáni v horách, ale více sdílní a přátelští. Protože na pobřeží byla vždy větší potřeba pracovních sil než v horách, velcí statkáři museli najímat nádeníky a sezonní dělníky i mezi indiány, a proto s nimi nejednali tak opovržlivě a nadřazeně, bezcitně a krutě, jako to dělali bílí páni v horských haciendách.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Peru: mýty, legendy a realita***.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.